

■ صفحه گام دوم انقلاب کوششی است رسانه‌ای جهت تبیین و شرح بیانیه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله‌عظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به مناسبت چهل و‌سومین سالگرد پیروزی انقلاب و در هر شمار ه، فرازی از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهیم، شنبه‌های هر هفته در تبیین این بیانیه با ما همراه باشید.

قدم به قدم با بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی (۳۱)

استقلال، آزادی جمهوری اسلامی

شعار بنیادین انقلاب شکوهمند اسلامی، مشتمل بر این سه بخش بود: «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی.»^(۱) شعاری که به تصریح قانون اساسی، محور اصلی به ثمر نشستن نهال انقلاب در سال ۱۳۵۷ بود.^(۲) همانطور که از ظاهر شعار برمی‌آید، دو مفهوم بنیادین «آزادی» و «استقلال» از اهمیت بسزایی در ایجاد، استمرار و نهایتاً ترمدهی نهضت اسلامی مردم ایران به رهبری امام خمینی(ره) برخوردار است و لازم است جایگاه و اهمیت آن دو در نظام گفتمانی انقلاب اسلامی تبیین شود.

■ دیدگاه اسلام و انقلاب اسلامی

در باره آزادی

اسلام همانگونه که راه افراط و تفریط را در هیچ عرصه‌ای بر نمی‌تابد، در خصوص آزادی نیز طرف اعتدال را گرفته و در عین آنکه آزادی را بالایضاه، حق طبیعی و خدادادی بشر می‌داند، اما قیدوبندهایی را نیز برای آن قائل است، یکی از مهم‌ترین ایات قرآن کریم پیرامون مفهوم آزادی، آیه ۵۷ سوره مبارکه اعراف است که می‌فرماید: **«وَيُؤَيِّضُ عَنْهُمْ إِضْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ»**، این آیه، درباره نسی(اکرم‌ص) نازل شده و بیان می‌دارد که رسول(خلاص) غُل و زنجیرها و بندها را که به پای انسان‌ها بسته شده و مانع از تحرک و آزادی بشر و مانع از اوج گرفتن و پرواز او می‌شود، از گردن و پایش بازمی‌کند. انواع و اقسام ظلم‌ها، تبعیض‌ها، محدودیت‌ها و تلقین‌هایی که در دنیای مدرن و پسامدرن امروز بر انسان تحمیل شده و او را در حد یک حیوان تنزل می‌دهد، همان «إِضْرَهُمْ»ها و «الْأَغْلَالَ» است. انبیای الهی هنگامی که وارد جامعه‌ای می‌شوند، اولین کارشان این است که این غُل و زنجیرها و ریسمان‌های مذموم را از گردن این زندانی‌باز کنند و او را آزاد نمایند.^(۳)

همچنین تصریح قرآن کریم به آیه «لا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ»^(۴) اشاره به این معناست که دین امری نیست که با چمپاک یا بزم برآورده شود، بلکه باید آن را با دلیل و برهان روشن کرد تا انسان‌ها بتوانند با اختیار، آزادی عمل و قوهی تعقل و سنسجش خود- که ریشه در فطرت الهی دارد- دین خدا را رد یا قبول کنند.^(۵)

در کتاب نص قرآن، مصادر روایی تشیع نیز بیانگر اصالت آزادی است. به عنوان نمونه، در حدیثی از امیر مؤمنان خطاب به امام مجتبی(ع) آمده است که آن حضرت می‌فرمایند: «برده دیگری مباش، زیرا خدا تو را آزاد فرود است»^(۶)

در روایتی دیگر این‌طور آمده است: «إِنَّ الْخُرَّ عَلَى جَمِيعِ أَوْحَالِهِ، إِنْ نَأَيْتَهُ نَأَيْسَةً صَبَّرَ لَهَا وَإِنْ تَنَازَكَ عَلَيْهِ الْمُضَائِبُ لَمْ يَكْسِرْهُ»^(۷)، انسان آزاد، در همه حال آزاد است، اگر سختی‌ها به او رو آورد، صبر می‌کند، یعنی مقهور و مرعوب سختی‌ها و ناراحتی‌ها نمی‌شود، همچنین اگر مصیبت‌ها از همه سو بر او هجوم آورد، او زیر بار نمی‌شکند. این، معنای آزادی در مفهوم اسلامی آن است.^(۸)

بنابراین در مکتب قرآن و اهل بیت(ع)، آزادی و حریت انسان، امری ذاتی و اصیل است و به مثابه هدیه‌ای الهی است که در فطرت بشر نهاده شده است.^(۹)

در چنین نگاهی، آزادی برای انسان‌ها، در حقیقت تفضلی از جانب خدای متعال است: «این آزادی برای ما الاّن یک نعمت است که باید قدرش را بدانیم و همه باهم حفظ کنیم ای‌را. این نعمتی که خدا به ما داده است، شکر کنیم این نعمت را…»^(۱۰)

شکی در اهمیت و‌الامقام بودن آزادی نیست، اما صحبت بر سر این است که در چار چوب بیان‌شده در ابتدای بحث (آزادی‌های فی‌مابین ملت و دولت) چه حدودی برای آزادی در اسلام وضع شده است. امام خمینی(ره) در این خصوص می‌فرماید: «ما آزادی‌ای که اسلام تو ای آن نباشد نمی‌خواهیم، ما استقلالی که اسلام تو ای آن نباشد نمی‌خواهیم، ما اسلام می‌خواهیم. آزادی‌ای که در پناه اسلام است، استقلالی که در پناه اسلام است ما می‌خواهیم. ما آزادی و استقلال بی‌اسلام به چه دردمان می‌خورد؟ وقتی اسلام نباشد، وقتی پیغمبر اسلام(ص) مطرح نباشد،

گام دوم

گام دوم، ۸۸۹۶۸۴۸

■ تعریف «استقلال ملی» در گفتمان انقلاب اسلامی

در کنار آزادی و البته در امتداد آن، مفهوم «استقلال ملی» است. علت آنکه در این نوشتار، مفهوم استقلال در ادامه مفهوم آزادی بیان می‌شود، این است که در گفتمان انقلاب، تعریف استقلال برآمده از مفهوم آزادی است: «استقلال یعنی آزادی در مقیاس یک ملت، این معنای استقلال است…»^(۱۱) استقلال یعنی آزادی در ابعاد یک ملت که وابسته به کسی و به جای نباشد، یک ملت آزاد یعنی ملتی که به هر صورت تحت نفوذ و سیطره مخالفین خود یا دشمنان خود باپیگانگان

را استقلال خواهی ملت ایران عنوان کرده، می‌فرمایند: «کشور شما کشور بزرگ، بااهمیت و باعظمتی است، ملت شما ملت هوشمند و شجاع و مقتدری است. این کشور به خاطر استقلال، ایمان، اعتقاد به اسلام، اعتقاد به حاکمیت دین خدا در زمین و در جامعه و ارزش‌های والایی که در نظر دارد، یک جبهه بزرگی هم از دشمنان دارد که اینها دائم مشغولند…»^(۱۲)

بارجوع به اندیشه امامین انقلاب به عنوان معماران انقلاب و نظام اسلامی، می‌توان گفت عنصر «وابستگی» در رژیم پهلوی، یکی از مهم‌ترین علل سقوط آن و در مقابل، عنصر «استقلال»، یکی از مؤلفه‌های بنیادین وقوع و استمرار انقلاب اسلامی در این کشور بوده است.

■ خون‌بهای استقلال و آزادی

آزادی و دانستن قدر و منزلت حقیقی آن، برای ملت‌هایی که بهای سنگینی برای کسب آن پرداخته‌اند، ارزش بیشتری می‌یابد، به بیان دیگر هر قدر ملتی در این راه بیشتر مبارزه کرده و بهای بیشتری پرداخته باشد، به همان میزان ارزش آزادی را بیشتر و بهتر درک خواهد کرد.

ملتی که سالیان سسال و پیش از ظهور اسلام، با استبداد شاهنشاهان ایران و قرن‌های متمادی پس از ظهور اسلام، با قهر و غلبه مطلق العنان سلاطین به ظاهر مسلمان روبه‌رو بوده، ظرفیت بالقوه زیادی برای درک آزادی و عدالت اجتماعی دارد. برای چنین ملتی، نهضت مشروطه، بارقه اسلامی است تارایی نخستین بار، کمی از شیرینی طعم مردم‌سالاری دینی را چشید، اگرچه انحرافات پیش آمده در این نهضت، شیرینی اولیه را به تلخی کشاند، اما تجربه‌های تاریخی را تجربه روی ملتی رنج‌دیده گذاشت تا این تجربه شکست‌خورده را بار دیگر و با نهضت امام خمینی(ره) با موفقیت پشت سر گذارد. چنین ملتی در نسبت با ملت‌های دیگر، قطعاً شیرینی طعم آزادی را بهتر درک خواهد کرد.

ملتی که در ۲۰۰سال اخیر، بارها و بارها نفوذ اجانب را به انحای مختلف در میان صفوف خود دیده، تجربه شیرین و موفق نهضت تنباکو را پشت سر گذاشته، نهضت ملی شدن صنعت نفت را با عشقی نه‌چندان خوش سبزی کرده، جنگی هشت ساله و خانمان سوز را با تمام وجود لمس کرده و از آن سربلند بیرون آمده و برای هر کدام از این فقرات، مرارت‌های بسیار کشیده، طبعاً ارزش و اعتبار استقلال ملی برایش دوچندان خواهد بود.

شدت مبارزات ملی مردم ایران طی قرون متعادی، به ویژه از ۲۰۰سال اخیر تاکنون، به حدی بوده که بر کاتب تلخ و شیرین آن را باید نه

درد

ملتی که سالیان سسال و پیش از ظهور اسلام، با استبداد شاهنشاهان ایران و قرن‌های متمادی پس از ظهور اسلام، با قهر و غلبه مطلق العنان سلاطین به‌ظاهر مسلمان روبه‌رو بوده، ظرفیت بالقوه زیادی برای درک آزادی و عدالت اجتماعی دارد

خود را در تمام ابعاد بیمه کنید.»^(۱۳)

نمونه‌هایی از این دست، در کلام امام راحل(ره) فراوان است، همچنانی که این سیره استقلال‌خواهی، از همان آغاز دوران رهبری مقام معظم رهبری نیز بر مشی کلی ایشان حاکم بوده و معظم‌له بارها با اهمیت بی‌مانند این مفهوم در ایجاد و استمرار انقلاب اسلامی، تأکید فرموده‌اند: «استقلال، بیت‌الغزل انقلاب اسلامی بود، یعنی نفوذ بیگانه در این کشور ممنوع، یعنی امریکا و انگلیس و دیگران حق ندارند در مسائل سیاسی و فرهنگی کشور هیچ‌گونه اعمال نفوذی بکنند.»^(۱۴)

در جایی دیگر می‌فرمایند: «حفظ استقلال کشور در همه زمینه‌ها و جلوگیری از نفوذ و رخنه دشمنان، جزو اصول تغییر‌ناپذیر انقلاب است.»^(۱۵)

ایشان همچنین یکی از مهم‌ترین دلایل دشمنی و کینه‌توزی نظام سسلطه با جمهوری اسلامی

اشنبه ۲۱ آبان ۱۴۰۱ | ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۴۴۴ |

عزت

استقلال و آزادی

استقلال ملی به معنی آزادی ملت و حکومت از تحمیل و زور گویی قدرت‌های سلطه‌گر جهان است و آزادی اجتماعی به معنای حق تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای همه افراد جامعه است و این هر دو از جمله ارزش‌های اسلامی‌اند و این هر دو عطیه الهی به انسان‌هایند و هیچ کدام تفصل حکومت‌ها به مردم نیستند. حکومت‌ها موظف به تأمین این دو‌اند. منزلت آزادی و استقلال را کسانی بیشتر می‌دانند که برای آن جنگیده‌اند. ملت ایران با جهاد ۴۰ساله خود از جمله آنهاست. استقلال و آزادی کنونی ایران اسلامی، دستاورد بلکه خون آورد صدها هزار انسان والا و شجاع و فداکار است. غالباً جوان، ولی همه در رتبه‌های رفیع انسانیت. این ثمر شجره طیبه انقلاب را با تأویل و توجیه‌های ساده‌لوحانه و بعضاً مغرضانه، نمی‌توان در خطر قرار داد. همه-مخصوصاً دولت جمهوری اسلامی- موظف به حراست از آن با همه وجودند. بدبهی است که «استقلال» نباید به معنی زندانی کردن سیاست و اقتصاد کشور در میان مرزهای خود و «آزادی» نباید در تقابل با اخلاق و قانون و ارزش‌های الهی و حقوق عمومی تعریف شود.

عزت

بشری در خصوص آن سخن‌ها گفته و شعار‌ها سر داده‌اند. به عنوان نمونه، دیدگاه هر کدام از حکومت‌های استبدادی سلطنتی، دموکراتیک یا مارکسیستی به مقوله آزادی، دیدگاهی مختص خودشان است که در آن، مفهوم آزادی دچار قبض و بسط‌های افراط‌گونه یا تفریط‌گونه می‌شود. در این میان، نگاه اسلام و در امتداد آن، نگاه برآمده از انقارب اسلامی، نگاهی است که تلاش دارد حدی بینابینی و معتدل را در این میان تعریف کند که با مراجعه به قرآن کریم و روایات معصومین(ع) و نیز مراجعه به منظومه فکری امامین انقلاب، این حد میانه قابل احصا و تحدید است.

استقلال و به طور مشخص استقلال ملی نیز مفهومی جدای از آزادی نیست، زیرا که از منظر گفتمان انقلاب اسلامی، استقلال همان آزادی است، منتها در مقیاس یک ملت و از این حیث، مفهوم استقلال ملی در امتداد مفهوم آزادی قرار می‌گیرد. مفهوم استقلال ملی در اندیشه امام

استقلال کشور به طور صحیح تحصیل و تضمین نشود، سایر مقولات درست نخواهد شد.^(۱۶)

ملت‌ها قدر و منزلت حقیقی این دو نعمت طبیعی خدادادی را هنگامی بهتر درک خواهند کرد که بهای سنگینی را برای کسب آن پرداخته باشند، به دیگر سخن، هر قدر ملتی در این مسیر، بیشتر مبارزه کرده و بهای بیشتری را پرداخته باشد، به همان میزان ارزش آزادی و استقلال را بیشتر و بهتر درک خواهد کرد. در این میان، ملت ایران، نمونه‌ای است که به سبب دادن بهای بسیار- که خون صدها هزار شهید، راه آزادی و استقلال، تنها بخشی از آن است- ملتی شاخص و مثال‌زندی در این میان محسوب می‌شود و به همین دلیل، تحصیل استقلال و آزادی، نه «دست‌آورد»، بلکه «خون‌آورد»^(۱۷) صدها هزار انسان متعهد، شجاع و فداکار و میهن‌دوستی است که هر کدام در برهه‌ای از تاریخ این مرزوبوم، حماسه‌ها فریبند و سربزیتن خون پاک خود بر خاک حاصلخیز این سرزمین، نهال انقلاب را آبیاری کرده و به شجره‌ای طیبه مبدل نمودند.

منابع:

- *بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع بزرگ مردم قم*، ۱۴ مهر ۱۳۷۹.
- *متن کامل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، بخش «بهبایی که ملت پرداخت».
- *برگرفته از خطبه‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در نماز جمعه تهران*، ۱۴ آذر ۱۳۶۵.
- *محمدهادی معرفت*، «آزادی در قرآن»، *مجله بازتاب اندیشه*، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۹، ش ۱ و ۲، ص ۴۰.
- *لا تَكُنْ عَبْدَ غَيْرِكَ وَقَدْ جَعَلَ اللهُ حُرّاً* (سیدرضی، نهج‌البلاغه، نامه ۳۱).
- *محمدن یعقوب کلینی*، *کافی*، قسم: *دارالحدیث*، بی‌تا، ج ۲، ص ۳۳۰.
- *برگرفته از خطبه‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در نماز جمعه تهران*، پنجم دی ۱۳۶۵.
- *بیانات در دیدار زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی*، اول فروردین ۱۳۷۸.
- *روح‌الله موسوی خمینی*، *صحیفه امام*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۸۹، چاپ پنجم، ص ۷۲، ص ۳۶۷.
- *پیشین*، ص ۴۱۹.
- *پیشین*، ص ۴۸۱.
- *پیشین*، ص ۵۵۹.
- *پیشین*، صص ۵۳۵ و ۵۳۶.
- *بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه*، ۲۴ شهریور ۱۳۷۷.
- *بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران*، منتشرشده در ۲۴ بهمن ۱۳۹۷.
- *بیانات در مراسم بیست‌وششمین سالگرد رحلت امام خمینی(ره)*، ۱۴ خرداد ۱۳۹۴.
- *بیانات در مراسم بیست‌وپنجمین سالگرد رحلت امام خمینی(ره)*، ۱۴ خرداد ۱۳۹۳.
- *لسان*، ۱۴۱.
- *برگرفته از بیانات معظم‌له در اجتماع بزرگ مردم قم*، ۱۴ مهر ۱۳۷۹.
- *روح‌الله موسوی خمینی*، *پیشین*، ج ۸، ص ۲۲۷.
- *پیشین*، ج ۱۰، ص ۸.
- *بیانات در اجتماع بزرگ مردم قم*، ۱۴ مهر ۱۳۷۹.
- *بیانات معظم‌له در مراسم سیزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی(ره)*، ۱۴ خرداد ۱۳۸۱.
- *بیانات معظم‌له در مراسم دانش موتحنگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش*، هفتم مهر ۱۳۶۵.
- *بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران*، منتشرشده در ۲۴ بهمن ۱۳۹۷.
- *روح‌الله موسوی خمینی*، *پیشین*، ج ۸، ص ۲۲۷.